

„פסק הלכה“ רפואי במשקפים של ה„מולדת הסובייטית“ *

א. בספרו „עשה לך רב“ משיב הרב חיים דוד הלוי לשאלה „אם מותר לכהן ללמוד רפואה“¹. בסוף תשובתו מעיר המחבר „אחרי כתבי התשובה הנ”ל ראיתי בעתון ‘הצופה’ מיום ו’ תמוז תשל”ח שבחוברת סאוו. היימלאנד (מארס 78) פורסם מכתבו של החפץ חיים לכהן אחד מתלמידיו בו הוא מתיר לו ללמוד כירוגיה חרף ההכרח לבוא ע”י כן במגע עם גופות נפטרים. קשה מאד לסמוך על פרסום כזה לשם פסק הלכה, ולא ציינתיו אלא לתועלת המעיינים” עכ”ל**.

לדעתי אין לסמוך כלל על ה„פרסום“ הנ”ל, וספק אף אם יש בו תועלת כל שהיא למעיינים. כדי להוכיח זאת ברצוני לבחון בקצרה „מכתב“ זה, מקום פרסומו, רקעו הביבליוגרפי והשתלשלות העניינים שבאה בעקבות פרסומו.

ב. להלן ה„מכתב“ במקורו האידי² ותרגומו לעברית³.

„שאלעם און פרידן צו מיין באלבטסטן טאלמיד, וואס איז פול מיט טוידע, ווי א מילגרוים מיט קערנעד. טאלמיד יע-קירי, מיט א שווער הארץ ענטפער איך דיר אף דיין אנפרעג. נאר נאך א סאך טראכטענישן בין איך דאך געקומען צו אזא מאסקאנע: מאדאך אזא הייליקע זאך, ווי שאבעס, מעג מען צוליב פי-קועך-נעפעשוועגן פארשטערן און ווא-כעדיק מאכן, איז אויך דו, קוים גייס-טו לערנען דאקטאריע און וועסט דאך דערנאכדעם, אימידצעשעם, גיין היילן יידן, וואס ס’איז דער גרעסטער פיקו-עך נעפעש — איז אויך דו, ניט גע-קוקט אפן פארבאט, מעגסטו טאן אלץ,

„שלום ושלום לתלמידי האהוב ביותר, המלא תורה כרימון. תלמידי יקירי, בלב כבוד משיב אני לשאלתך. לאחר הרהורים מרובים הגעתי למסקנה זו: אם לגבי דבר כה קדוש כשבת אפשר לחללה במקרה של פקוח נפש, כן גם אתה על סף לימודי הרפואה שלאחריה אי”ה תעסוק בריפוי יהודים שהוא פקוח הנפש הגדול ביותר, אל תסתכל על האיסור ומותר לך לעשות את

* שמו של הבטאון הרוסי „סאוצעטיס היימלאנד“ בתרגום עברי.

** דיון הלכתי מפורט בסוגיא זו אמור להתפרסם בע”ה ב„אסיא“ חוברות ל”ה, ל”ו.

1 ת. ד. הלוי, עשה לך רב, חלק ג’, תשל”ט, עמ’ קנט—קס.

2 סאוצעטיס היימלאנד, מרץ 1978, עמ’ 111. מופיע בתוך רשימתו של ארן זייטשיק „די צערשטערטע הייליקייט“.

3 תודתי נתונה לגבי יפה אלון על עזרתה בתרגום הקטעים לעברית.

כל מה שהרפואה תובעת. ואלקים
ימתול לשנינו על חטאנו אם טועים
אנו חלילה".

וואס די דאקטאריע פאדערט. און גאט
זאל אונז בידן פארגעבן די זינד, אויב
מיר גרייזן דא, כאלילע".

ה,מכתב" מופיע כחלק מרשימה ספרותית שפורסמה בסאוו. היימלאנד.
כתב-עת זה שהחל להופיע ב-1961 ועיקרו ספרותי-אמנותי, מכיל פרוזה, שירה,
ביקורת ספרותית, זכרונות ומאמרים אידיאולוגיים שענינם החברה הסובייטית
ותרבותה.⁴ רוב משתתפיו הם סופרים אידיים ששרדו לאחר טהורי סטאלין.
עורכו הראשי הוא אהרון ווערגוליס. זהו כתב-עת „מטעם“, והחומר המתפרסם
בו משקף נאמנה פטריוטיזם סובייטי ונאמנות לקו המפלגה.

הרשימה הספרותית-פולקלוריסטית בה מופיע ה,מכתב" הג"ל משקפת
נאמנה קו זה. כל כולה לא באה אלא להעמיד זה מול זה את גישתה „צרת
האופק" של היהדות מול „אופקיה הרחבים" והאוניברסליים של התרבות הרוסית;
עולמו הקטן והצר של החפץ חיים זצ"ל והנאיביות שלו, מול גישתם ה,נאורה"
של הרופאים הסובייטיים.⁵

4 בקורת מפורטת ראה: מ. אברמוביץ, כתב-העת הסובייטי החדש באידיש, מולד כ,
תשכ"ב, עמ' 11-17.

5 כדוגמא נסתפק בקטע אחד מיני רבים המדבר בעד עצמו:
איצטער אבער, רויקערהייט, האב איך אדורכגעלייענט דעם גאנצן טעקסט. צווישן אנדערס
האב איך פאר זיך דערזען דעם „ראדונערס" הויפט-ארגומענט:
„קוים גייסטו לערנען דאקטאריע און וועסט דאך דערנאכדעם, אימדיצעשעם, גיין היילן
יידן... מעגסטו..."

דער דאזיקער ארגומענט האט איצטער אויסגעזען אין מיינע אויגן הילד און מיטלאלטע-
ריש. „וועסט גיין היילן יידן, דעריבער מעגסטו..."

— ווי ענג, ווי דאלעדאמעסדיק איז דיין וועלט, מיין טייערער און הייליק-געוועזענער
רעבע! — האב איך אויסגערופן. — ווי שמאל דיין קוק, ווי באגרענעצט דיין גייסט!
די וועלט איז פאר דיר געווען דיין שטעטל, און די יידן — די גאנצע מענטשהייט...
כימוז אבער צוגעבן, אז מיר פערזענלעך איז אדהייעם ליב דעם „ראדונערס" פאשטעס,
זיין גאיווע פרומקייט. בא מיר איז פארבליבן צו אים א געפיל פון אכטונג אנשטאט
הייליקייט, אפשר אנשטאט פארגעטערונג...

(תרגום):

עתה בנחת קראתי את הטקסט כולו ובין היתר שמתי לב לטענתו העיקרית של
ה„ראדונר":

„כך גם אתה על סף לימודי הרפואה, שלאחריה אי"ה תעסוק בריפוי יהודים... מותר לך".
טענה זו נראתה עתה בעיני פרועה וכאלו מימיהבינים. „בריפוי יהודים מותר לך".
כמה צר ומוגבל לדי אמות הינו עולמך, רבי היקר והקדוש לשעבר — קראתי. כמה צרה
ראיתך, כמה מוגבלת רוחך. העולם כולו היה עבורך העיירה, והיהודים האנושות כולה.

המחבר מתאר מסיבת יום הולדת לכבודו של רופא יהודי כהן שהגיע לגבורות. במהלכה של המסיבה מספר הרופא מזכרונות נעוריו, ובין השאר כיצד עזב את הישיבה והגיע ללימודי הרפואה, בהיתרו של החפץ חיים זצ"ל. מחבר הרשימה לא ראה כנראה את המכתב, וגם שמו של הרופא אינו נזכר במלואו.

הסקת מסקנות מתשובה כלשהי כרוכה בהכרח רקעה ההיסטורי הכללי, בידיעת המקרה הקונקרטי לפרטיו ובידיעתה המלאה של השאלה, ואלה אינם ידועים כלל. לכן יש להטיל ספק במהימנותה של ה„תשובה“ המופיעה ברשימה הספרותית וללא ציון תאריך.

יש לציין שב„תשובה“ עצמה אין מדובר כלל על מקצוע הכירורגיה אלא על לימודי רפואה כלליים.

ד. השתלשלות לאחר הפרסום

השתלשלות הענין לאחר פרסום הרשימה בסאוו. היימלאנד גם היא אינה נקיה מחשד.

אחד מקוראי „הצופה“, דוד יוסיפון, פנה בבקשה לקבל את כתובתו של בעל הרשימה הנ"ל בתקוה להשיג צילום של המכתב⁶. וכך הוא מתאר את תשובת המערכת: „זהגה לתמהוני אני מקבל תשובה „אדיבה“ מיזם 3.5.78 חתומה על ידי אחד העורכים ב. מאגילנער, אך בקשתי נדחית בהחלט“. העתק התשובה מצוי במחלקת כתבי היד בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, וזו לשונה (בתרגום עברי): „לדאבונו אין באפשרותנו למלא את בקשתך“.

ה. סיכום

לאור מקום הדפסתו, צורת פרסומו, מטרתו והעדר רקע קונקרטי, יש להתייחס בחשדנות רבה ל„מכתב“ זה. סירוב של המערכת למסור ולו רק את כתובתו של בעל הרשימה אך מוכיחה מגמה זהה. כך שמבחינה מדעית או הלכתית אין, כנראה, תועלת כלשהי למעיינים ב„מקור“ מסוג זה.

צריך אני להודות אמנם שעלי אישית חכיבה עד היום פשטותו של ה„ראדונר“ ואמונתו הנאיבית. אך נשאר לי לגביו רגש של הערכה במקום קדושה, דחיה במקום הערצה“.

ולעומתו הרופא הסובייטי מתואר במאמר כבעל מוסר עליון והומניסט רחב-אופקים. בעל הזכרונות מרבה להביע במאמר יחס של זלזול ולגלוג לעולם התורה ולשיטת לימודה, כך שלמעשה אין כאן מקום לנאמנות הלכתית תורנית.